

امکان طرح دعوا علیه اتاق بازرگانی بین‌المللی (ICC) به دلیل استتکاف از رسیدگی به پرونده‌هایی با طرف ایرانی

سخنران:

دکتر اویس رضوانیان

عضو هیئت علمی مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی

۱۳۹۸/۰۹/۱۸

مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی

مطالب مندرج در این گزارش منحصرأ گفته‌های سخنرانان است و به هیچ‌وجه منعکس‌کننده
نظر مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی نیست.

نشست تخصصی بررسی امکان طرح دعوا علیه دیوان داوری اتاق بازرگانی بین‌المللی^۱ (ICC) به دلیل استتکاف از رسیدگی به پرونده‌هایی با طرف ایرانی با حضور آقای دکتر اویس رضوانیان به عنوان سخنران و جمعی از کارشناسان این حوزه در تاریخ ۱۳۹۸/۰۹/۱۸ از ساعت ۱۴ الی ۱۶ در محل سالن کنفرانس موسسه برگزار گردید.

آقای مهرداد علیمرادی، مدیرکل دفتر طرح‌های پژوهشی مؤسسه ضمن عرض خوشامد و خیر مقدم خدمت مهمانان و حاضران در جلسه به ارائه پیش‌زمینه‌ای از طرح مذکور که در سال ۱۳۹۵ با پیشنهادی از سوی موسسه آغاز شد، پرداختند. این طرح در سال ۱۳۹۶ به سرانجام رسید، اما با توجه به همزمانی با تصویب برجام و بهتر شدن روابط با اتاق بازرگانی بین‌المللی ارائه آن به زمانی دیگر موکول شد. بعد از خروج آمریکا از برجام و بروز نابسامانی مجدد در روابط با اتاق بازرگانی بین‌المللی موقعیت مناسبی برای تبیین و بررسی این مسئله پیش آمده است.

دکتر اویس رضوانیان

داوری، سازوکار جانشین دادگاه است. به طور کلی حل و فصل اختلافات در دادگاه‌ها صورت می‌گیرد و دادگاه‌ها مرجع عام تظلمات هستند. در مقابل، داوری یک نظام قضاوت خصوصی است که در صورت توافق بین طرفین در زمان انعقاد قرارداد و یا رخ دادن اختلاف و یا حتی زمانی که پرونده در دادگستری در جریان است، می‌توان از آن بهره برد. این مرجع خصوصی قدرت خود را از یک سو، از توافق بین طرفین دعوا و از سوی دیگر، از بسترهای قانونی که قبلاً ایجاد شده است، اخذ می‌نماید. این بسترها شامل قوانینی است که در تمامی کشورهای پیشرفته در مورد سازوکار داوری وجود دارد. در عرصه بین‌المللی نیز کنوانسیون شناسایی و اجرای احکام داوری خارجی (کنوانسیون نیویورک ۱۹۵۸)، بر احکام صادره در قلمرو دولتی، غیر از دولتی که از آن تقاضای شناسایی و اجرای احکام مزبور به عمل آمده است و ناشی از اختلافات بین اشخاص اعم از حقوقی یا حقیقی می‌باشد، اعمال خواهد شد. این کنوانسیون، با عضویت ۱۵۷ کشور جهان در آن، پر امضاترین کنوانسیون تاریخ سازمان ملل است. اعضای این کنوانسیون متعهد شده‌اند که آرای داوری را در کشور خود شناسایی کرده و و به موقع اجرا بگذارند. رای‌های صادر شده از مرجع داوری نه تنها در کشورهای طرفین دعوی بلکه در تمامی کشورهای عضو کنوانسیون دارای اعتبار و لازم‌الاجراست، به همین جهت آرای داوری در عرصه بین‌الملل از شان و تراز بالاتری نسبت به آرای دادگاهی برخوردار است. رای‌هایی که از سوی دادگاه‌ها صادر می‌شود فقط در چارچوب مرزهای داخل همان کشور قابلیت اجرا دارد.

با این مقدمه، به تبیین این نکته که در مراودات تجاری بین‌المللی داوری تقریباً به تنها شیوه حل و فصل اختلاف تبدیل شده است، می‌پردازیم. معمولاً در جریان حل اختلاف، طرفین دعوا علاقه‌ای به مطرح کردن دعوا در نظام قضایی کشور مقابل نشان نمی‌دهند و به دنبال مرجع ثالثی هستند که در چارچوب نظم و نسق آن به مشکل پیش‌آمده رسیدگی شود. در دادگاه بین‌المللی رویه‌ای که به طور خاص به حل اختلاف دعاوی بین طرفین تجاری بخش خصوصی رسیدگی کند وجود ندارد؛ به عنوان مثال نظام حل و فصل سازمان تجارت جهانی در سطح حقوق بین‌الملل، به پرونده‌های بین دولت‌ها می‌پردازد. به همین دلیل، رویه داوری تنها مرجع باقیمانده برای حل و فصل اختلاف میان اشخاص در روند تجارت بین‌المللی است.

^۱ Court of Arbitration of International Chamber of Commerce

به موازات معرفی داوری در عرصه تجاری و بازرگانی، سازمان‌هایی در جهت ارائه خدمات داوری ایجاد شدند. البته قابل ذکر است که داوری می‌تواند موردی و در خارج از سازمان مربوطه پیگیری شود؛ اما به جهت انسجام موضوع طی این جلسه فقط به بررسی داوری‌های سازمانی پرداخته می‌شود.

سازمان‌های داوری به ارائه خدمات در طول قرارداد تا اختلافات پیش‌آمده پس از خاتمه کار می‌پردازند و شرکت‌ها در صورتی از خدمات این سازمان‌ها می‌توانند بهره ببرند که یکی از شروط قرارداد این باشد که در صورت بروز اختلاف به داوری سازمانی ارجاع داده خواهد شد. در صورت ذکر این بند، ابتدا مسئولیت حل مسئله به سازمان داوری ذکر شده واگذار شده است و دوم این که از دادگاه‌ها صلب صلاحیت می‌شود. همچنین سازمان‌های داوری قواعد خود را باید به اعلام عموم رسانده و مشخص کنند تحت چه اصولی به داوری می‌پردازند.

دیوان داوری اتاق بازرگانی بین‌المللی یک سازمان شناخته شده داوری‌ست و بیش از نیمی از دعاوی تجاری در جهان را پوشش می‌دهد. در این دیوان بین سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۵ و متعاقباً از انتهای ۲۰۱۶ تاکنون به پرونده‌هایی با طرف ایرانی یا رسیدگی نشده، یا در جریان داوری با تعلل برخورد شده و یا جریان رسیدگی را دچار اختلال جدی کرده است. این استنکاف در امور پرونده‌های ایرانی بدین جهت مسئله را بغرنج می‌کند که، همانطور که گذشت، زمانی که شرط داوری یک سازمان ذکر می‌شود از سایر سازمان‌های داوری و نهادها و دادگاه‌ها سلب مسئولیت می‌شود. به همین صورت بسیاری از پرونده‌های ایرانی سال‌ها منتظر رسیدگی مانده‌اند و نتیجه اقتصادی این دعاوی منتهی به این شده که طرف ایرانی چاره‌ای جز قبولی شرایط نابرابر نداشته باشد.

سوال اساسی مطرح شده در این پژوهش این است که آیا سازمان داوری حق رسیدگی دارد یا مکلف به آن است؟ پیش‌فرض این بوده است که اگر سازمان داوری را یک سازمان خصوصی در نظر بگیریم، به عنوان یک بنگاه تجاری حق دارد سود را بیشینه کند. این استدلال بدین معناست که این سازمان در انتخاب این که چه پرونده‌هایی را رسیدگی کند دارای اختیار است. برای جواب دادن به این سوال از سه منظر مسئله مورد واکاوی قرار گرفت:

اولاً از منظر تبعیض نژادی: این که اتحادیه اروپا باید نسبت به تعلل و کوتاهی اتاق بازرگانی بین‌المللی، با این استدلال که مصداق تبعیض نژادی است، واکنش نشان دهد. این رویکرد به دلیل عدم ادله کافی رد شد.

ثانیاً از منظر قرارداد: سازمان داوری از منشا قراردادی تکلیف به رسیدگی دارد.

در هر پرونده‌ای سه نوع قرارداد بسته می‌شود: اول، قراردادی که برای ارجاع اختلاف به سازمان داوری بین طرفین دعوا منعقد شده است. دوم، قراردادی که بین سازمان داوری و طرفین دعوا برای رسیدگی به مسئله و ارائه خدمات منعقد می‌شود. سوم قراردادی که با امضای قرارنامه شرط داوری بین داور و طرفین دعوا بسته می‌شود.

سازمان داوری با اعلام عمومی قواعد خود، ایجاب عمومی خود را بیان می‌دارد. ایجاب عمومی بدین معنا است که سازمان داوری با ارائه بسته پیشنهادی خود به کاربران در سراسر جهان برای رسیدگی به پرونده‌ها اعلام آمادگی کرده است. به عبارت دیگر، با اعلام عمومی قواعد داوری می‌توان به وجهه قراردادی بین سازمان داوری و طرفین دعوا و ایجاب عمومی آن استناد نمود.

ثالثاً از منظر وظیفه عمومی سازمان داوری: جنس خدمات ارائه شده در سازمان داوری از جنس خدمات حکومتی است و جایگزین سیستم قضاوت و دادگاهی کشورهاست به همین جهت وظیفه بنگاه ماهیتی عمومی دارد، اگرچه که بنگاه خصوصی باشد. عدم ارائه خدمت عمومی محول شده به معنای اختلال در نظم عمومی است. بی‌بدیل بودن خدمت و وضعیت شهروندان در صورت عدم دسترسی به این خدمت، سازمان داوری را در جایگاهی قرار داده است که رسیدگی به پرونده‌های دعاوی تکلیف محول شده از سوی جامعه به این نهاد است.

سازمان داوری برخلاف تکلیف تعهد قراردادی از انجام تعهد خود استنکاف می‌کند و از این جهت به طرف دعوا ضرر وارد می‌سازد؛ در این صورت فرض بر این است که بتوان از این سازمان با توجه به زیانی که وارد ساخته است، مطالبه خسارت صورت بگیرد. به دلیل اینکه دفتر اصلی دیوان داوری اتاق بازرگانی در پاریس مستقر است، دعوا علیه این سازمان می‌تواند در دادگاه فرانسه شکل بگیرد. بر اساس ماده ۱۱۸۴ قانون مدنی فرانسه، اگر یکی از طرفین معاهده از انجام وظایف خود سرباز بزند، طرف دیگر می‌تواند طرف دعوا را در صورت امکان ملزم به انجام تعهدات کند و در صورت عدم توانایی برای اجبار، می‌تواند انجام تعهد توسط شخص ثالث (با هزینه متعهد اصلی) یا کاهش قیمت یا فسخ و یا مطالبه خسارت را درخواست نماید.

در این طرح پژوهشی پیشنهادی مبنی بر اینکه مرجعی متولی این دعوا شناخته شده و با جمع دعاوی و ارائه آن‌ها به دادگاه مسئول این امر شود ارائه شده است. در صورت طرح چنین دعوایی پیش بینی می‌شود احتمال حصول نتیجه وجود دارد.

جمع بندی:

با توجه شرایط کنونی، اولین پیشنهادی که به اشخاص حقیقی و حقوقی ایرانی داده می‌شود اینست که با دقت و هدفمند و با توجه به سوابق به انتخاب سازمان داوری مرجع خود در زمان عقد قرارداد بپردازند. در وهله دوم با توجه به مشکلات بانکی و مسائل مرتبط با پرداخت هزینه، حتی‌الامکان سازمان‌های داوری ایرانی را در اولویت قرار دهند. دو سازمان معتبر داوری ایرانی که با اعتباری معادل سازمان‌های بین‌المللی فعالیت دارند، مرکز داوری اتاق بازرگانی ایران و مرکز منطقه‌ای داوری تهران هستند که جایگاه مستحکم قانونی دارند و به موجب قانون ایجاد شده‌اند.